

“O mahluklar dahi, ins ve cin gibi, řu saray-ı âlemin seyircileri ve řu kâinat kitabının mütalaacıları ve řu saltanat-ı rububiyetin dellâlarıdırılar. Küllî ve umumî ubudiyetleri ile kâinatın büyük ve küllî mevcudatın tesbihatlarını temsil ediyorlar.” İzah?

Bu ifadelerle řu **kâinatın üç önemli yönü** nazara veriliyor:

1. Seyrine doyum olmaz güzel bir saray...
2. Her řeyi ilim ve hikmet dolu bir kitap...
3. Her mahluku ilâhî terbiyeden geçen ve Allah'ın rububiyetini hadsiz dillerle ilân eden bir dellâl...

İşte o güzellikleri seyretmek, o mânalara vâkıf olmak ve o dellallara kulak vererek hayran olmak şerefi üç grup mahluka ihsan edilmiştir: İnsanlar, cinler ve melekler.

Dellâl kelimesini iki şekilde anlayabiliriz. **Birisi** hâl diliyle ilan... Süleymaniye Camii, kendisini seyreden herkese Sinan'ın büyük bir mimar olduğunu durmadan ilan etmektedir. Çiçeklerden yıldızlara kadar her İlâhî sanat eseri de hâl diliyle bu ilanı yapmaktadır.

Diğeri ise, doğrudan konuşarak ilan etmek. Kâinatı tefekkür eden ilim ve irfan sahipleri; ondaki ince mânaları sözlü veya yazılı olarak ilan ediyor, ders veriyorlar. Benzer bir hâl, cinler ve melekler âleminde de gerçekleşmiş olabilir. Nitekim, Cin suresinin başında; Kur'ânı dinleyen cinlerin, başka cinlere bunu hayretle anlattıkları beyan edilmektedir. Kâinat kitabını okuyup hayran olan cinlerin ve meleklerin de aynı şekilde; bu hayretlerini dile getirmeleri ve arkadaşlarına anlatmaları mümkündür.